

**CERCETĂRILE ETNONAȚIONALE DIN RSSM – SUB OCHIUL
VIGILENT AL PARTIDULUI COMUNIST,
ORGANELOR PUTERII SOVIETICE ȘI KGB-ULUI**

Natalia MOROI
Specialist principal
Agenția Națională a Arhivelor
Direcția Generală Arhiva Națională
ID ORCID: 0009-0003-0450-7626

CZU: 329.15:[001:81](478)"19"

DOI: <https://doi.org/10.59295/lrr2023.40>

Summary:

Etno-national research in the MSSR – under the watchful eye of the communist party, the bodies of soviet power and the KGB

The study is devoted to the examination of the problem related to the involvement of party and state bodies in the study of ethno-national issues in the MSSR in the period 1944-1956. The materials invoked testify that the research in this field has been permanently under the watchful eye of the Communist Party, the organs of Soviet power and the KGB. The Soviet historical science was politically directed by party and state organs. After the reannexing of Bessarabia to the USSR in 1944, the Soviets made every effort to determine that the research of ethno-national issues in the scientific institutions of the MSSR, as well as in the Union scientific centers, would prove the thesis emitted in the interwar period, that the Moldovan population is a different people than the Romanian people and speak another language, the "Moldovan language", different from the Romanian language. The numerous decisions of the party and state bodies invoked in this study, attest that this problem was permanently in the attention of the party, state, local and union bodies, their control and direct interference in the research process, that had determined not only the research topics, but also the main conclusions to be reached, such as the primacy of the Slavs living in these territories and the later arrival of the Romanian population, the great role of the Slavs/Eastern Slavs in the establishing of "Moldovan people", different from the Romanian people, and "Moldovan language" distinguished from Romanian language.

Key words: *communist party, MSSR, USSR, scientific research, ethno-national, „Moldovan people”, „Moldovan language”, Romanian people, Romanian language.*

Orientarea investigațiilor în domeniul istoriei prin directive ale organelor de partid și de stat este apreciat de către specialiști drept un fenomen cu care cercetătorii științifici s-au întâlnit prima dată în epoca stalinismului, feno-

men care s-a consolidat definitiv în anii de după război¹. Sub influența CC al PC(b) din toată Uniunea, uneori aveau loc discuții pe diferite probleme ale științei istorice, probleme care, ca și înainte de război, nu erau determinate de oamenii de știință, dar de către organele de partid².

Știința istorică sovietică este apreciată de către specialiști drept un fenomen complex și ambiguu, care a cunoscut și realizări indiscutabile, dar este evidentă și natura sa ideologică, lipsa unei alternative în expunerea faptelor și fenomenelor istorice. Fiind apreciată ca o parte componentă importantă a sistemului ideologic, ideologii oficiali s-au implicat cu regularitate în dezvoltarea-dirijarea științei istorice, controlul politic fiind un fenomen obișnuit³. În epoca sovietică au fost folosite toate metodele posibile pentru a controla știința istorică: de la presiune ideologică, cenzură și persecuție, la diferite tipuri de stimulente și preferințe sociale. Specialiștii remarcă că metodele represive și-au arătat eficacitatea: persecuția morală și, uneori, represaliile fizice împotriva unei persoane, au dus la faptul că ulterior, dacă persoana rămânea în viață, ea devenea mult mai flexibilă în raport cu noile atitudini și cerințe ideologice⁴.

Reanexarea Basarabiei la URSS în anul 1944 a creat condiții politice favorabile pentru argumentarea și evoluția „moldovenismului”, promovat activ în perioada interbelică. Organele securității sovietice încep identificarea persoanelor, care se pronunțau împotriva puterii sovietice, considerau ca serviciul divin trebuie să fie realizat numai în limba română, predicile să fie pregătite în temeiul istoriei românilor, se opuneau procesului de rusificare a bisericii⁵, exprimau opinia ca Basarabia să fie în continuare sub protectoratul⁶ României, erau bănuiți că ar putea deveni membri ai organizației naționaliste care ar urma să se formeze aici⁷.

Situația internațională, de asemenea, nu era în favoarea Basarabiei. În octombrie 1944, Stalin și Churchill au distribuit sferile de influență în Europa de Est, Centrală și de Sud-Vest, conform căreia România, Bulgaria și Un-

¹ В.К. Смирнова. Административный контроль над советской исторической наукой в 1945-1953 гг. В: Вестник ТГПИ. Гуманитарные науки, 2011, № 2, с. 290.

² *Ibidem*, p. 292.

³ В.В. Тихонов. *Идеологические кампании как форма контроля и управления советской исторической наукой (1945-1955 гг.)* [Resursă electronică]. В: Государственное управление. Электронный вестник, 2011, вып. 26, с. 1, URL: http://e-journal.spa.msu.ru/uploads/vestnik/2011/vipusk_26_mart_2011_g/iz_istorii_upravlenija/tikhonov.pdf, (accesat 05.11.2023)

⁴ *Ibidem*, p. 2.

⁵ Директива о агентурной работе среди духовенства, 17 ноября 1944. În: A. Malacenco, L. Rotaru, ed. *Purgatoriul sovietic în Basarabia: Directive, ordine și indicații ale NKGB-MGB, 1944-1946*. Chișinău: S. n., 2022, p. 140.

⁶ Anume acest termen este folosit în documentul la care se face referință în cazul dat.

⁷ *О принятии мер к выявлению высказываний за отторжение Бессарабии, 26 июня 1945*. În: A. Malacenco, L. Rotaru, ed. *Purgatoriul sovietic în Basarabia: Directive, ordine și indicații ale NKGB-MGB, 1944-1946*. Chișinău: S. n., 2022, p. 191.

garia au nimerit sub controlul predominant al sovieticilor. La Consfătuirea Miniștrilor de Externe de la Londra din septembrie-octombrie 1945, puterile occidentale au refuzat să semneze tratate cu România și Bulgaria până la organizarea „alegerilor libere”⁸.

În Basarabia și-au reluat activitatea organele partidului comunist. La ședința Biroului CC al PC (b) al Moldovei (CC PC(b) M) din 7-8 decembrie 1944 a fost luată decizia de a obliga biroul de organizare a Uniunii scriitorilor, Editura de Stat a Moldovei și Institutul de Cercetare Științifică să înceapă studiul moștenirii literare a clasicilor moldoveni (Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Grigore Ureche etc.), pentru a edita în anul 1945 câte un volum de opere ale scriitorilor moldoveni⁹.

Și-a reluat activitatea și Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice (IMCȘ), revenit la Chișinău în octombrie 1944¹⁰. În anul 1945 activau 17 persoane¹¹, la care se mai adăugau alte 16 persoane, scriitori și lingviști, angajați prin cumul. Conducerea Institutului se adresa lui S.V. Țaranov, secretar al CC PC(b) M și solicita să li se permită acestora din urmă să folosească literatura clasică moldovenească din edițiile românești¹².

Conform informației lui Timofeev, locțiitorul șefului Secției de propagandă și agitație de pe lângă CC PC(b) M din 29 mai 1945, destinată lui N.L. Salagor, secretar al CC PC(b) M, în fața Institutului au fost puse mai multe obiective, printre care: elaborarea istoriei, folclorului și etnografiei „poporului moldovenesc”; investigarea istoriei și dialectologiei „limbii moldovenești” și a întregii moșteniri literare. La Institut au fost create trei Secții: de istorie, de economie, de limbă și literatură. Numărul angajaților era de 18 persoane, dintre care doar 3 moldoveni. Zece persoane aveau studii superioare în România, iar 2/3 dintre angajați erau apreciați că nu dețin metodologia marxist-leninistă¹³. Concluzia lui Timofeev era că Institutul „nu este centrul de organizare a forțelor științifice și a activității de cercetare științifică din republică”¹⁴ și propunea ca directorul Institutului V. Senchevici să atragă personalul științific necesar, iar către 1 ianuarie 1946 să editeze *Scurte schițe a*

⁸ А. Фатеев. *Образ врага в советской пропаганде. 1945-1954 гг.* [Resursă electronică]. Москва: ИРИ РАН, 1999, URL: http://krotov.info/libr_min/21_f/at/eev_av_2.htm (accesat: 09.09 2023).

⁹ О работе Союза Советских писателей Молдавии: Выписка из протокола nr. 39 заседания Бюро Центрального Комитета КП/б/ Молдавии от 7-8 декабря 1944 г. În: V. Ursu, ed. *Cultura Moldovei Sovietice în documente și materiale, 1944-1991*. Ed. a 2-a, rev. și compl. Chișinău: Pontos, 2015, pp. 9-10.

¹⁰ Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova (în continuare AOSPRM), F. 51, inv. 5, d. 539, f. 1, 27; D. Dragnev, P. Parasca. Cum a fost inventat „punctul de vedere al istoriografiei sovietice” asupra istoriei noastre naționale. În: D. Dragnev, ed. *Istorie și civilizație medievală și modernă timpurie în țările române: Studii și materiale*. Chișinău: Cartdidact, 2012, p. 519.

¹¹ AOSPRM, F.51, inv. 3, d. 242, f. 48.

¹² *Ibidem*, f. 49.

¹³ AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 539, f. 1-2.

¹⁴ *Ibidem*, f. 4.

*Istoriei Moldovei*¹⁵. Dar acest obiectiv așa și nu a mai fost realizat, manuscrisul prezentat a fost respins din cauză că era omisă problema originii „poporului moldovenesc” și nu era argumentat punctul de vedere conform căruia locuitorii băștinași ai Moldovei până în secolul al XV-lea au fost slavii¹⁶.

Rezolvarea tuturor problemelor, inclusiv cele de atragele a personalului științific în procesul de cercetare, ținea de competența supremă a organelor de partid. În chestiunea organizării cercetărilor științifice din RSSM se implică și istoricii din URSS. Scrisoarea din 27 august 1945, semnată de doi specialiști din Moscova, V.I. Piceta¹⁷, A.D. Udaltov¹⁸ și unul din RSSM, A.L. Odud, adresată Direcției de propagandă și agitație a CC a PC (b) din toată Uniunea, CC PC(b) M și Biroului CC PC(b) M, semnala numărul mic al cercetătorilor și menționa că majoritatea lor au studii în România, nu cunosc știința sovietică și trebuie pregătiți din punct de vedere marxist-leninist¹⁹.

Orientarea ideologică de bază a cercetărilor științifice era dată de către Stalin. În toastul rostit de el pe 24 mai 1945 cu ocazia onorării comandanților Armatei Roșii, s-a afirmat că biruința asupra Germaniei s-a datorat nu numai avantajelor sistemului socialist, dar mai ales, datorită patriotismului poporului rus, națiunea rusă fiind apreciată drept „cea mai proeminentă națiune dintre toate națiunile care alcătuiesc Uniunea Sovietică”. Specialiștii care au semnalat această situație, subliniază că „acest lucru nu putea decât să provoace îngrijorare pentru viitorul dezvoltării naționale în rândul reprezentanților altor popoare ale țării”²⁰. Evident, nu putea să nu se răsfângă această stare de lucruri și asupra procesului cercetărilor în domeniul etnonațional, în același rând și în cercetările din RSSM.

Conducătorii aparatului propagandistic sovietic au încercat să prevină neînțelegerile în ce privește interpretarea toastului și pe paginile presei centrale se explica că patriotismul poporului sovietic, rus, nu are nimic comun cu evidențierea națiunii sale ca națiune „aleasă”, „superioară”, cu disprețul față de alte națiuni. S-a susținut că poporul rus, „fratele mai mare și puternic din familia popoarelor sovietice”, și-a asumat povara principală a luptei împotriva hitleriștilor și el cu onoare și-a îndeplinit acest mare rol istoric. Fără ajutorul rușilor, „niciunul dintre popoarele care alcătuiesc Uniunea Sovietică nu și-ar fi putut apăra libertatea și independența, iar popoarele Ucrainei, Belarusului, statelor baltice, Moldovei, înrobite temporar de imperialiștii germani, nu s-ar fi putut elibera de robia fas-

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 3, d. 242, f. 51.

¹⁷ Despre acesta a se vedea: С.В. Бахрушин. В. И. Пичета как историк СССР. В: Учёные записки Института славяноведения АН СССР. Москва-Ленинград: Изд-во АН СССР, 1949, т. 1. сс. 7-14.

¹⁸ E.V. Tarle și A.D. Udaltov erau mari istorici sovietici, recunoscuți oficial (B.V. Тихонов, Указ. соч., с. 4).

¹⁹ AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 539, f. 35-35 verso.

²⁰ Л.В. Милов. *Культурная жизнь. Идеологические кампании и дискуссии* [Resursă electronică]. В: Л.В. Милов, ред. *История России XX – начала XXI века*. Москва: Эксмо, 2006, URL: <https://history.wikireading.ru/37681?ysclid=ll5d9cvo97938711434> (accesat: 04.09 2023).

cistă germană”²¹. Evident că despre o înrobire a locuitorilor Basarabiei nici nu putea fi vorba, românii basarabeni au revenit la patria lor – România.

De rând cu aceste interpretări, propagandiștii sovietici dădeau instrucțiunile necesare organizațiilor de partid, care erau obligate „să promoveze pe scară largă tradițiile minunate ale marelui popor rus ca națiunea cea mai prominentă dintre toate națiunile care alcătuiesc URSS” și să explice că „aprecierea stalinistă a poporului rus ... este o generalizare clasică a căii istorice pe care a parcurs-o marele popor rus”. De asemenea, se cerea să se explice că „istoria popoarelor Rusiei este istoria depășirii ... vrăjmașiei și a unirii lor treptate în jurul poporului rus”, iar misiunea eliberatoare a poporului rus, rolul său conducător este doar de a „ajută toate celelalte popoare ale țării noastre să se ridice la înălțimea maximă și să stea alături fratele său mai mare”²².

Erau indicații „prețioase” și cercetătorii problemelor etnonaționale nici decum nu le puteau ignora. Cum s-a menționat și mai sus, rolul hotărâtor în determinarea activității cercetărilor științifice din RSSM a aparținut partidului comunist și organelor academice centrale din capitala URSS, care, la rândul lor, de asemenea erau sub călcâiul partidului comunist. La 16 decembrie 1945, Biroul CC PC(b) M a adoptat o hotărâre care prevedea restructurarea organigramei și tematicii IMCȘ, instituirea aspiranturii (școlii doctorale)²³, completarea bibliotecii cu literatură științifică, inclusiv cu cea adusă din România. Au urmat Hotărârea Prezidiului AȘ a URSS din 1 martie 1946, Hotărârea CC PC(b) M și Sovietului Comisarilor Poporului al RSSM, cu privire la crearea Bazei Moldovenești a AȘ a URSS, în componența ei au fost incluse cinci sectoare, reprezentând diverse domenii ale științelor naturii și celor sociale²⁴. Fostul IMCȘ a devenit Institutul de Istorie, Limbă și Literatură și a fost inclus în componența Bazei în calitate de instituție autonomă.

Cercetătorii din Federația Rusă contemporană constată că formarea profesională a istoricilor generației postbelice a avut loc într-un climat ideologic aflat în schimbare: de la tristele rezoluții ale CC al PC (b) din toată Uniunea, adoptate în anii 1946-1948, care vizau întărirea controlului partidului în domeniul literaturii, artei și științei, în special istorice, până la „dezghețul” hrușciovist cu încercările lui de a proclama prioritatea științificității (научности) în activitățile de cercetare²⁵.

²¹ *Ibidem.*

²² *Ibidem.*

²³ A urmat hotărârea: О подготовке научно-педагогических кадров через аспирантуру: Постановление ЦК ВКП(б) от 25 июля 1947 года. В: Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и Пленумов ЦК (1898-1988). Под общ. ред. А.Г. Егорова, К.М. Боголюбова. 9-е изд., доп и испр. Москва: Политиздат, 1985, т. 8, сс. 147-151.

²⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 9, f. 294-299; d. 193, ff. 37-42.

²⁵ Л.А. Сидорова. Советские историки послевоенного поколения: собирательный образ и индивидуализирующие черты. В: История и историки: историографический вестник 2004. Москва: Наука, 2005, сс. 208-223.

La ședința Biroului CC PC(b) M din 20 noiembrie 1946 au fost trasate sarcinile concrete ale cercetărilor științifice, conducerea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a fost obligată să-și concentreze atenția asupra elaborării istoriei Moldovei și editării unor monografii pe problema etnogenezei „poporului moldovenesc”, elaborarea istoriei și dialectologiei „limbii moldovenești”²⁶.

Cu toate că Baza Moldovenească de Cercetare Științifică a AȘ din URSS a fost înființată pe 22 mai 1946, real a început să funcționeze din ianuarie 1947²⁷. Direcțiile de cercetare ale colaboratorilor Bazei au fost determinate prin Hotărârea Consiliului de Miniștri al RSSM și Biroului CC PC(b) M din 12 iunie 1946. Două dintre cele opt direcții se referă la problemele care interesează în cercetarea noastră. Este vorba de elaborarea problemelor originii și dezvoltării limbii și literaturii, a folclorului și artei populare moldovenești, popularizarea moștenirii literare printre popoarele frățești ale URSS, studierea istoriei, arheologiei și etnografiei „poporului moldovenesc”²⁸. Conform structurii aprobate, legitimată prin Hotărârea Sovietului de miniștri al RSSM din 20 octombrie 1947, Institutul de Istorie, Limbă și Literatură avea patru sectoare, printre care și sectorul de arheologie și etnografie cu grupul de cercetare în domeniul istoriei găgăuzilor²⁹. Așa dar, la nivel de stat, era pusă și problema studierii istoriei altor comunități etnice din RSSM.

²⁶ AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 527, f. 172.

²⁷ AOSPRM, F. 51, inv. 7, d. 289, f. 2; D. Dragnev, I.V. Xenofontov. Crearea și activitatea Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a Academiei de Științe a URSS. În: *In memoriam Gheorghe Palade (1950-2016)*. Chișinău: Bons Offices, 2018, p. 428; AOSPRM, F. 51, inv. 4, d. 19, f. 294-299; Director al Bazei Moldovenești a fost desemnat vicepreședintele AȘ al URSS, academicianul V.P. Volghin (1879-1962), istoric, specialist în domeniul ideilor socialiste până în secolul al XIX-lea și a ocupat această funcție până în 1948. Numirea lui V. Volghin în această funcție se pare nu a fost întâmplătoare: el a învățat la un gimnaziu din Chișinău, în anul 1898 revenea la Chișinău în vacanță. Dar în calitate de director al Bazei Moldovenești așa și nu a mai reușit să ajungă la Chișinău și pe 19 aprilie 1948 el scrie cerere de a fi eliberat din funcție, fiindcă niciodată nu a reușit să vină la Chișinău și nici nu se vede vreo posibilitate de a veni aici. Cererea i-a fost satisfăcută și în locul lui, în calitate de director, pe 18 martie 1949 a fost numit P.A. Baranov (1892-1962) și a ocupat această funcție până în 1954 (В. Ульяновская. К открытию Молдавской научно-исследовательской базы Академии наук СССР [Resursă electronică]. В: Вестник АН СССР, 1946, №. 10, с. 96; Волгин Вячеслав Петрович [Resursă electronică]. В: Биография. Ру: Биографическая энциклопедия, URL: <https://www.biografija.ru/biography/volgin-vyacheslav-petrovich.htm> (accesat: 08.09 2023); А.В. Гладышев. Историк – руководящий: В. П. Волгин. В: Историк и власть: советские историки сталинской эпохи. Саратов: Наука, 2006, сс. 136-198. În arhiva personală a lui Volghin se păstrează o scrisoare de la Dumitru Ion Morgeron, directorul Institutului de matematică de la Politehnica din Iași, datată 10 decembrie 1946 (Переписка Волгина В. П [Resursă electronică]. В: ИСАРАН: Информационная система Архивы Российской Академии наук. URL: <https://isaran.ru/?q=ru/opis&guid=2F067C35-7A79-4373-Do61-AA4F1FB77ECC&ida=1> (accesat: 04.09 2023)) și una de la I.I. Meșceriuc, datată 28 februarie 1948 (*Ibidem*). Scrisorile nu sunt publicate. Баранов Павел Александрович, (1892-1962), ботаник, эмбриолог, морфолог растений, член-корреспондент АН [Resursă electronică]. В: ИСАРАН: Информационная система Архивы Российской Академии наук. URL: <https://isaran.ru/?q=ru/fund&guid=A29ACFDA-FB9B-B-DAF-F1EF-7D65E2E4F134&ida=2> (accesat: 04.09 2023)).

²⁸ AOSPRM, F.51, inv. 7, d. 289, f. 2.

²⁹ *Ibidem*, f. 5.

Este de menționat și faptul că activitatea Comisiei Superioare de Atestare (CSA) a URSS, de asemenea, se afla sub controlul organelor superioare de partid, anume a Secției știință și școala superioară a CC al PC (b) din întreaga Uniune³⁰. În anul 1944 I.S. Averbuh, apreciat de autoritățile sovietice drept „naționalist burghez”, și-a susținut teza de doctorat (candidat în științe) la Facultatea de Istorie a Universității din Asia Mijlocie pe tema *Transnistria în anii 1917-1940*. Cel mai probabil, teza a trezit anumite dubii și a fost trimisă pentru o recenzie suplimentară unui recenzent de la CSA, candidatului în științe G. Reihberg³¹, care a dat o recenzie negativă, pe motivul că nu a fost studiată legătura naționaliștilor burghezi româno-moldoveni cu Rada Centrală Ucraineană și alte organizații contrarevoluționare, a fost slab caracterizată ilegalitatea bolșevică etc. Autoritățile nu s-au mulțumit cu această recenzie și teza a mai fost dată încă la un recenzent, doctorului habilitat A.I. Gukovski (1895-1969)³², care, de asemenea, a dat un aviz negativ tezei. Iată motivația lui A. Gukovski: „Autorul înlocuiește contradicțiile de clasă din Basarabia cu contradicții naționale între valahii români (румынскими валахами) și moldovenii români (румынскими молдаванами). Aici autorul judecă de pe pozițiile burghezo-naționaliste”, motivație acceptată de CSA a URSS³³.

Evident, în cazul de față pe noi nu ne interesează activitatea CSA, ci percepția valahilor și moldovenilor, care, după cum se observă destul de limpede, erau considerați de către A. Gukovski, români.

Planurile de activitate științifică a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Bazei Moldovenești de cercetări științifice a AȘ din URSS se confirmau la Sectorul instituțiilor superioare de învățământ și știință a Secției de propagandă și agitație a CC PC (b) M și la Biroul CC PC (b) M, fapt confirmat de sursele documentare³⁴. Pentru luna mai 1947 se prevedea discutarea machetei manualului de Istorie a RSSM, alcătuit de Institutul de Istorie, Limbă și Literatură³⁵.

Nu a scăpat de critică nici manuscrisul broșurii lui V.M. Senchevici cu titlul *Legăturile istorice ale poporului moldovenesc cu marele popor rus*, critică făcută de E.D. Hmelnițki, directorul Editurii moldovenești Учпедгиз.

³⁰ А.С. Сонин. *ВАК СССР в послевоенные годы: наука, идеология, политика*. В: Вопросы истории естествознания и техники, 2004, № 1, с. 20.

³¹ Probabil este vorba de istoricul G.E. Reihberg, la 1974, doctor habilitat, unul dintre alcătuitoarii culegerii de studii Serghei Lazo. Amintiri și documente (Г.Е. Рейхберг, ред. Сергей Лазо. Воспоминания и документы. Москва: Политиздат, 1974).

³² Alexei I. Gukovski, s-a născut la Odesa în familia lui Isai Emanuilovici Gukovski, originar din or. Bălți, Basarabia. După al doilea război mondial, A. Gukovski a menținut unele relații cu istoricii de la Chișinău. În orice caz, printre materialele de arhivă, perioada 1913-1957, ce se conțin în dosarul lui A.I. Gukovski din Secția de manuscrise a Bibliotecii de Stat a URSS în numele lui V.I. Lenin, se numără și planul disertației de candidat în științe a K.A. Sluțkaia pe tema Lupta pentru puterea Sovietelor în Moldova (Introducere), cu data 1949-1950 (Гуковский А.И., Ф. 621., гр. учѐра, ф. 63 [Resursă electronică]. URL: <https://viewer.rsl.ru/ru/rsl01004868156?page=69&rotate=0&theme=white> (accesat: 05.09 2023).

³³ А.С. Сонин, *Указ. соч.*, с. 27.

³⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 5, D. 519, f. 8.

³⁵ AOSPRM, F. 51, Inv. 9, D. 47, f. 17.

Recenzentul scria că din punct de vedere istoric este agramat să scrii că volohii sunt strămoșii moldovenilor. V.Senchevici era acuzat că nu înțelege problema etnogenezei moldovenilor și scrie niște fleacuri, care pot doar discredita știința sovietică³⁶. Această recenzie, desigur a influențat diriguitorii de partid și într-o *Concluzie* din 6 august 1947, semnată de către S. Galușenco, instructor al Secției de propagandă și agitație a CC PC(b) M adresată lui M.M. Radul, secretar pe propagandă al CC PC(b) M, se menționa că „este eronată afirmația că volohii sunt strămoșii moldovenilor”³⁷.

I.D. Ceban, noul director al Institutului de Istorie, limbă și Literatură a Bazei Moldovenești a AȘ a URSS se apucă serios de realizarea sarcinilor puse în fața lui. Pe 16 iunie 1947 el se adresa cu o scrisoare lui N.G. Coval, secretar al CC PC(b) M în care îl informa că în timpul ocupației române în Basarabia nu au existat școli, instituții științifice, teatre, ziare, cărți etc., în limba maternă. Ocupanții români și naționaliștii româno-moldoveni negau și neagă în continuare existența „poporului moldovenesc” și a „limbii moldovenești”, și se străduie să demonstreze că moldovenii sunt români, iar „limba moldovenească” – un dialect al limbii române. De asemenea, dânsul solicita ca istoria, limba și literatură „poporului moldovenesc” să fie cercetată în temeiul teoriei marxist-leniniste³⁸.

Institutului de Istorie, limbă și Literatură a Bazei Moldovenești a AȘ a URSS era permanent în vizorul organelor de partid. Într-o informație de la sfârșitul anului 1947 privind activitatea Institutului, M.M. Radul menționa că potențialul științific de la Institut este „de o calitate științifică foarte joasă”, istoricul N. Narțov este „absolut nepregătit și stă pe pozițiile științei istorice burgheze”³⁹. La Institut activează șase persoane cu grad științific, situație ce nu corespunde cerințelor de a elabora din punct de vedere științific istoria „poporului moldovenesc”⁴⁰, a „limbii și literaturii moldovenești”⁴¹. În continuare, M. Radul sublinia că studiarea istoriei „poporului moldovenesc” este împiedicată în mare măsură de diferite „teorii” ale naționaliștilor burgheji români⁴². Prin hotărârea CC PC(b) M a fost creată o comisie specială care să elaboreze manualul de istorie a Moldovei, în care, în afară de specialiști locali, sunt antrenați și specialiștii din Moscova Tatiana S. Passek (1903-1968), Maria A. Tihanova (1898-1981), Alexandr D. Udaltov (1883-1958) etc. De asemenea, era apreciat efortul lui N. Mohov, care indica la denaturările burghezo-naționaliste în lucrările și lecțiile lui N. Narțov⁴³ și demasca teoria

³⁶ AOSPRM, F. 51, Inv. 5, D. 534, ff. 48-49.

³⁷ *Ibidem*, f. 51.

³⁸ AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 527, ff. 215-218.

³⁹ Din textul dactilografiat al Informației, aceste rânduri sunt tăiate cu tocul.

⁴⁰ Din textul dactilografiat al Informației este tăiat și scris moldovenilor.

⁴¹ AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 534, f. 82.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ N. Mohov, V. Rujina. Schimonosirea istoriei Moldovei în lucrările lui N. Narțov. În: *Octombrie*, 1948, nr. 3, pp. 73-78; Н.А. Мохов, В.А. Ружина. Антимарксистские извращения истории в работах проф. Н. А. Нарцова. В: Ученые записки Ин-та истории, языка и литературы Молд. науч.-исслед. базы АН СССР, 1949, т. II, сс. 61-78.

„fluxului unic” (единого потока) a lui V. Senchevici⁴⁴. Evident, s-au găsit și apărători ai lui N. Narțov. Un material al lectorului superior V. Rujina din 30 ianuarie 1948 atestă că M.P. Starenkov, șef al catedrei de literatură de la Universitate și Terticinâi, caută să-i convingă pe N. Mohov și V. Rujina, să nu-l critice pe N. Narțov⁴⁵. Dar, după cum s-a arătat deja, N. Narțov fusese pedepsit din plin și treptat, vechii specialiști (N. Narțov, V. Senchevici) treceau în disgrația autorităților de partid și se afirmau cei noi, de genul lui N. Mohov⁴⁶.

⁴⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 5, d. 534, f. 83.

⁴⁵ *Ibidem*, ff. 61-62.

⁴⁶ Afluxul de specialiști din URSS în RSSM după anul 1944 a necesitat ca aceștia să-și facă loc „sub soare”, inclusiv și în ce privește studiarea istoriei. Unul dintre ei a fost Nicolai A. Mohov (1904-1983), un rus din regiunea Krasnodar, absolvent al Facultății de științe sociale al Universității de Stat din Leningrad (1925) candidat în științe istorice. Din octombrie 1942 până în octombrie 1945 el a fost asistent și aspirant (doctorand) la Catedra de Istorie a evului mediu la Universitatea din Leningrad, evacuată la Saratov. În 29 octombrie 1945 susținea teza de candidat în științe istorice pe tema Видукинд как источник по истории славян (из истории славяно-германской борьбы в X веке). După susținerea tezei, Comitetul pe problemele școlii superioare al URSS l-a trimis la Chișinău și din octombrie 1945 activează în calitate de lector superior la Institutul Pedagogic de Stat, apoi și la Universitatea de Stat. Pe 14 iunie 1947 acesta se adresa Directorului Institutului de Istorie, limbă și Literatură cu cererea de a-i acorda postul de colaborator științific superior în Institut. Din 25 august 1947 este angajat în postul de colaborator științific al Sectorului de Istorie și Arheologie al Institutului, pentru ca pe 10 octombrie să fie numit șef al acestui sector. Din caracteristica dată lui Mohov semnată de Iachim Grosul, vice director al Bazei Moldovenești al AȘ al URSS, nedată, dar probabil până la moartea lui Stalin, fiindcă în caracteristică se preciza că Mohov este devotat „cauzei partidului nostru al lui Lenin-Stalin”: „Deținând metodele cercetării istorice și metodologia marxist-leninistă, tovarășul Mohov a dat o orientare corectă întregii activități a sectorului. Dânsul pentru prima dată a citit un referat referitor la periodizarea istoriei poporului moldovenesc, care și a fost luat ca bază pentru prospectul cursului istoria Moldovei”. Așa dar, direcția științifică de cercetare a istoriei Moldovei a fost dată pe mâna unui străin, Mohov, care nu cunoștea limba română și, evident, literatura de specialitate în limba română, habar nu avea de realitățile locale. Din altă caracteristică semnată de A.T. Borșci, directorul Institutului de Istorie, limbă și literatură, secretarul organizației de partid A.S. Esaulenco și președintele comitetului sindical I.V. Berezniakov, aflăm că Mohov activează în calitate de șef al Secției de istorie și arheologie din anul 1947 și sub conducerea lui, dintr-un sector codaș, a devenit unul de frunte. De asemenea, se menționa că Sectorul respectiv a editat în ultimii ani mai multe lucrări fundamentale și a devenit centrul de coordonare al întregii activități științifice din republică în domeniul istoriei poporului moldovenesc. Din anul 1958 N. Mohov este vice-director pe știință al Institutului de istorie. În anul 1965, în baza lucrării Молдавия эпохи феодализма, la Univesitatea de Stat din Kiev, a susținut teza de doctor habilitat. În anul 1966 N. Mohov era președintele Secției de istorie a Consiliului științifico-metodic de pe lângă Ministerul Învățământului public din RSSM și președinte al Consiliului științifico-metodic pentru muzee pe lângă ministerul Culturii al RSSM. Iată asemenea persoane dețineau controlul asupra științei istorice și a muzeelor din RSSM. În 1972 a fost ales membru-corespondent al AȘ din RSSM. În autobiografia din 30 martie 1979 N. Mohov scria că este președinte al Consiliului științific Geneza poporului moldovenesc și legăturile slavo-volohe. În caracteristica semnată de președintele AȘ a RSSM A.A. Jucenko pe 20 noiembrie 1979 se subliniază activitatea prodigioasă a lui Mohov în ce privește cercetarea problemelor de istorie a Moldovei, dar și faptul că el a făcut mult pentru consolidarea concepției marxist-leniniste a istoriei Moldovei și stârpirea influenței ideilor burghezo-naționaliste, care se propagau în anii ocupației româno-boierești din anii 1918-1940. Evident, strădaniile „științifice” ale lui Mohov au fost răsplătite de autoritățile sovietice și la solicitarea AȘ a RSSM, prin decizia Comisiei pentru acordarea pensiilor personale din 28 iunie 1982 lui Mohov i-a fost stabilită pensie personală pe viață (Arhiva AȘM, D. 7085 (Dosarul personal al lui N.A. Mohov), ff. 2-187; A. Мохов. Видукинд как источник по истории, славян (Из истории славяно-германских отношений в X веке): Тез. канд. дисс., защищенной 29.X 1945 г. в ЛГУ. Ленинград: ЛГУ, 1945).

Partidul comunist stătea la straja intereselor construcției socialismului și apărării de eventualele denaturări. Pe 22 noiembrie 1948 prin Hotărârea CC PC(b) M, creația lui Emilian Bucov a fost supusă criticii pentru denaturări burghezo-naționaliste⁴⁷. Drept consecință, pe 1 februarie 1949 E. Bucov, care în acel timp era locțiitor al președintelui Consiliului de miniștri al RSSM se adresa cu un *Memorandum* (Докладная записка) lui N.G. Coval, secretar al CC PC(b) M, în care menționa că scopul urmărit este „de a face o scurtă relatare a istoriei creării limbii literare moldovenești”⁴⁸, fiindcă „la unii activiști ai frontului ideologic din RSSM există tendința de a diminua moștenirea culturală a poporului moldovenesc, botezând-o neîntemeiat «românească» și de aceea cheamă să renunțăm la ea”⁴⁹. Dar, cu toate că argumentele lui E. Bucov erau extrem de șubrede, pentru liderii de partid, care habar nu aveau de literatură, îmbâcsiți de așa-numitul marxism-leninism, E. Bucov, absolvent al Facultății de litere și filosofie a Universității din București, evident, era o autoritate, cu atât mai mult că falsul comis de el, corespundea într-un tot cu scopurile politice ale partidului comunist din RSSM, de a crea două popoare și două limbi diferite⁵⁰. E. Bucov invoca și exemplul Mihail Sadoveanu (1880-1961), care afirma că scrie în „limba moldovenească” și încheia cu ideea că „nu trezește nici o îndoială faptul că literatura moldovenească are clasicii ei”⁵¹. Păcat că E. Bucov nu l-a informat pe N. Coval despre povestirea lui M. Sadoveanu *Lacrimile ieromonahului Veniamin* (1922) în care scriitorul amintea „neamul românesc, rupt și împărțit” de către Imperiul Rus în anul 1812⁵². De asemenea, E. Bucov uită să sublinieze că M. Sadoveanu nu a încercat să demonstreze nicăieri niciodată că „limba moldovenească” este alta decât limba română. E. Bucov nu avea de unde să știe adevăratul concept al lui M. Sadoveanu exprimat în renumita replică a lui în timpul vizitei la Chișinău, relatată de Eugeniu Coșeriu (1921-2002) la Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului de la Suceava pe 20 octombrie 2001, anume că la începutul anilor 1950 autoritățile din RSSM au propus traducerea în „limba moldovenească” a unor scrieri ale sale, M. Sadoveanu a rostit indignat: „Auzi, mișăii, sî mă traducî pi mini în limba me!”⁵³. În continuare, E. Bucov exprima opinia că acum „problema principală este să restabilim în toate drepturile limba literară moldovenească

⁴⁷ A. Lupan. За идейную чистоту молдавской советской литературы (К 5-летию постановления ЦК ВКП (б) по идеологическим вопросам: Сокр. стеногр. докл. на открытом парт. собрании Союза сов. писателей Молдавии, 23 авг. 1951). В: Октябрь (Кишинев), 1951, №. 4, с. 5.

⁴⁸ AOSPRM, F. 51, inv. 9, d. 47, f. 6.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ AOSPRM, F. 51, inv. 9, d. 47, f. 8.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² I.C. Popa. Mihail Sadoveanu despre identitatea românească a Basarabiei. În: *Limba Română*, 2021, nr. 5-6, pp. 25-29.

⁵³ E. Coșeriu. Politici lingvistice. În: *Limba Română*, 2002, nr.10, pp. 139-145.

că, care s-a constituit istoric și să fie lichidată limba artificială cu gramatica ei artificială”⁵⁴.

Autoritățile academice sovietice nu încetau să sublinieze rolul politico-ideologic al științei istorice. Articolul de fond al redacției publicat în anul 1949 în revista *Вопросы истории*, îndreptat împotriva cosmopolitismului și închinării față de Occidentul burghez, începea cu fraza că știința istorică este o armă foarte puternică a luptei de clasă pe frontul ideologic și se declara că numai în statul sovietic socialist istoria s-a transformat în știință adevărată. Conform concepțului expus în articol, numai în lucrările lui Lenin și Stalin au fost elaborate principalele probleme pentru istoria nouă și contemporană „mai ales a popoarelor URSS”. Istoricii erau apreciați ca o armată de propagandiști a științei istorice marxiste⁵⁵, istoricul trebuia să fie un „propagandist militant bolșevic”⁵⁶. În același timp, erau subliniate tradițiile și succesele culturale ale poporului rus⁵⁷.

În același an 1949 era publicat un articol în care se critică activitatea revistei *Вопросы истории*, se sublinia că în URSS a fost complet rezolvată problema națională, în intersul tuturor popoarele și de la revistă se așteaptă articole referitoare la istoria popoarelor și care să critice istoriografia străină, care falsifică istoria⁵⁸. Mai mult chiar, conform propagandiștilor de partid sovietici, orice subestimare a rolului și semnificației poporului rus în istoria universală, era apreciată în sensul că se leagă nemijlocit de admirația față de străinătate⁵⁹.

Într-un *Memorandum* din 15 iunie 1949 D.G. Tcaci informa că prin Hotărârea Biroului CC PC(b) M comisia pentru scrierea manualului pe istoria Moldovei este obligată să prezinte către 15 iulie la CC PC(b) M întregul machet al manualului, precizând că prima parte a manualului, care include perioada din cele mai vechi timpuri și până la secolul al XIX-lea inclusiv, deja a fost odată discutată la Institutul de Istorie al AȘ din URSS⁶⁰. Așa dar, orga-

⁵⁴ AOSPRM, F. 51, inv. 9, d. 47, f. 32

⁵⁵ О задачах советских историков в борьбе с проявлениями буржуазной идеологии. В: *Вопросы истории*, 1949, №. 2, с. 3.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 4; A se vedea și В.Б. Кобрин. Под прессом идеологии. В: *Известия АН СССР*, 1990, № 12, сс. 25-40.

⁵⁸ А. Митин, А. Лихолат. За высокий идейно-научный уровень. О журнале «Вопросы истории». В: *Культура и жизнь*, 1949, 21 апр., с. 3.

⁵⁹ Л.В. Милов, *Указ. соч.*

⁶⁰ AOSPRM, F. 51, inv. 9, d. 53, f. 41. În anul 1949 au fost pregătite mai multe materiale în această direcție: *Курс истории Молдавии (макет) (раздел 3)*, Учпедгиз, 1949; Н.А. Мохов, *Проект плана учебника по истории Молдавии*. В: *Ученые записки Молд. науч.-исслед. базы Акад. наук СССР*, 1949, т. 2, сс. 241-253; *Курс истории Молдавии. Ч. 1. От древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции*. Кишинев: Шкоала советикэ, 1949; Racicova, Șefa Sectorului știință și învățământ duperior de pe lângă CC al PC al Moldovei informa și ea că în anul 1949, în temei a fost realizată activitatea în ce privește scrierea manualului pe istoria Moldovei (AOSPRM, F. 51, inv. 8, d. 398, f. 63). De asemenea, în octombrie 1949 Racicova îl informa pe C.F. Iliashenco că cu ocazia a 25 de ani de la formarea RSSM a fost tipărit machetul manualului de istorie a Moldovei, vol. I cu un tiraj de 320 de exemplare (AOSPRM, F. 51, inv. 8, d. 398, f. 74).

nele de partid din RSSM țineau sub control și coordonau legăturile științifice dintre cercetătorii locali și organizațiile academice centrale.

Și dacă istoricii semnalau careva succese, aprecierea activității lingviștilor din partea organelor de partid a fost mult mai modestă. Pe 12 martie 1949 S. Galușenco, consultant al Sectorului Știință și Învățământ superior de pe lângă CC PC(b) M, îl informa pe M.M. Radul, secretar al CC PC(b) M că în domeniul lingvisticii încă nu avem nici o lucrare cât de cât serioasă, cu excepția lucrării lui A.T. Borșci, *Lexicografia moldovenească*⁶¹.

Cercetările întreprinse de Demir Dragnev și Ion Xenofontov atestă că pe 7 septembrie 1949, în conformitate cu Hotărârea Consiliului de Miniștri al URSS *Cu privire la ameliorarea asigurării materiale a lucrărilor Filialelor și a Bazelor de Cercetări Științifice ale Academiei de Științe a URSS*, statutul Bazei Moldovenești de Cercetări Științifice a fost modificat, aceasta fiind reorganizată în Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS. Pe 13 decembrie 1949, Biroul CC PC(b) M a adoptat Hotărârea *Cu privire la crearea Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS*, prin care a aprobat proiectul noii structuri a respectivei instituții academice. Pe 18 iulie 1950, crearea Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS a fost confirmată de Consiliul de Miniștri al URSS. În așa mod, s-a încheiat prima etapă de instituționalizare a științei academice din RSSM⁶².

Lipsa cadrelor competente în organele de partid, crea perturbații serioase în lumea științifică. În aprilie 1949 lingviștii de la Facultatea de filologie a Universității din Moscova erau aspru criticați pentru că învățătura marxistă despre limbă, creată de academicianul N.Ia. Marr era trecută sub tăcere, nu a primit o prezentare adecvată în prelegeri și o dezvoltare necesară în lucrările științifice⁶³. Drept consecință, Hotărârea Colegiului Ministerului învățământului superior al URSS solicita reorganizarea radicală a întregii activități a facultății și catedrelor de filologie pe baza instrucțiunilor CC al PC (b) din întreaga Uniune pe problemele ideologice, inclusiv în lumina învățăturii lui N. Marr⁶⁴. Dar peste un an și ceva, lucrurile se schimbă radical în legătură cu publicarea pe 20 iunie 1950 în ziarul Правда a lucrării „geniale” a lui I. Stalin privitor la marxim în știința lingvistică și se începe ... persecutarea marriștilor. Cu alte cuvinte, incompetența organelor superioare de partid, implicarea lor în cercetarea științifică, în epoca sovietică a creat un adevărat haos în procesul de cercetare.

⁶¹ AOSPRM, F. 51, inv. 8, d. 398, f. 3, 25.

⁶² D. Dragnev, I.V. Xenofontov, *Op. cit.*, p. 448. A se vedea și AOSPRM, F. 51, inv. 20, d. 275, ff. 55, 60.

⁶³ П.А. Дружинин. Филологический факультет Московского университета в 1949 году. Избранные материалы. В: Литературный факт, 2016, № 1-2, с. 388.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 391.

O recenzie la sinteza Istoria Moldovei apărută la Chișinău în anul 1951⁶⁵ sublinia că lucrarea a apărut grație colectivului de autori alcătuit prin hotărârea Biroului CC PC(b) M și a ajutorului frățesc primit de la istoricii din Moscova, Leningrad, Kiev etc. Un succes al cărții era că istoria „poporului moldovenesc” a fost examinată în strânsă legătură cu istoria poporului rus, ucrainean etc., se menționa că în „limba moldovenească” cca 40% de cuvinte sunt de origine slavă⁶⁶ și se sublinia că o mare atenție este acordată slavilor⁶⁷. Autorii, s-au condus de lucrările clasicilor marxism-leninismului și au reușit să schițeze corect căile de rezolvare a problemei privind etnogeneza „poporului moldovenesc”, care s-a format către sfârșitul secolului al XIV-lea pe teritoriul dintre Nistru și Carpați, cu evoluția numelui de la volohi și moldovlahi, la moldoveni⁶⁸.

Între 20 și 23 mai 1953 la Chișinău a avut loc ședința lărgită a consiliilor științifice a Institutului culturii materiale a AȘ a URSS și a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Filialei Moldovenești ale AȘ a RSSM, consacrată istoriei culturii materiale de pe teritoriul Moldovei la care au participat cca 250 de personae din Moscova, Leningrad, Chișinău, Kiev, Lvov, Cernăuți, Bălți etc, membri ai guvernului și a CC a PC a Moldovei. Ia. S. Grosul a subliniat importanța acestei întâlniri și a menționat că una dintre cele mai complicate și importante probleme ale istoriei Moldovei este problema etnogenezei „poporului moldovenesc”, care poate fi soluționată numai cu eforturile comune ale istoricilor, arheologilor, lingviștilor și etnografilor⁶⁹.

Specialiștii de la Filiala Moldovenească a AȘ a URSS permanent informau, cel mai probabil era o obligație a lor, organele de partid despre starea de lucruri în domeniul lor de cercetare. Pe 22 septembrie 1954 I.D. Ceban îl informa pe Z.D. Serdiuc, secretar al CC PC(b) M despre pericolul „franțuzirii” „limbii moldovenești”, semnalat de studenții și învățătorii din școli⁷⁰. Întrea-

⁶⁵ История Молдавии. Т. 1: От древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции. Под ред. А.Н. Удальцова (отв. ред.), Л.В. Удальцова. Кишинев: Шкоола советикэ, 1951.

⁶⁶ Н.В. Устюгов, В.К. Яцунский, Д.И. Мышко, Н.М. Ткаченко. История Молдавии. Т. I. От древнейших времён до Великой Октябрьской социалистической революции. [Recenzie]. В: Вопросы истории, 1952, № 7, сс. 134-135.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 135.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Я.С. Гросул. Вступительное слово [на расширенном заседании ученых советов Института истории материальной культуры АН СССР и Института истории, языка и литературы Молд. филиала АН СССР, посвященных истории материальной культуры на территории Молдавии, 20-23 мая 1953 г. В: Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях Ин-та истории материальной культуры (КСИИМК), 1954, вып. 56, с. 6.

⁷⁰ I. Ceban chiar aduce câteva exemple dintre care vom prezenta doar unele. Așa, el scrie că în presă apare cuvântul accesibil, care în franceză este accessible, iar în „limba moldovenească”, dostupnic, antrenament, care în franceză este entrainement, iar în „limba moldovenească” trenirovcă; camion, care în franceză e camion, iar în „limba moldovenească” gruzovic, interogatoriu, care în franceză este interrogatoire, iar în „limba moldovenească”, dopros etc. Aceste cuvinte, scrie în continuare I. Ceban, au fost impuse forțat „limbii moldovenești” prin intermediul limbii române.

ga vină pentru pătrunderea „franțuzismelor” era aruncată asupra conducerii Institutului de Istorie, Limbă și Literatură, care, în opinia lui I. Ceban, susține orientarea la limbile europene occidentale. I. Ceban cerea ca terminologia științifică, care astăzi în mare măsură este franțuzească, să fie schimbată cu moldovenească, internațională și rusească⁷¹. Dar chiar și organele de partid au considerat afirmațiile lui I. Ceban exagerate. În scrisoarea lui Iliășenco adresată membrilor Biroului CC PC(b) M se menționa că aprecierile acestuia sunt „unilaterale”, iar concluzia despre aparenta ignorare a influenței limbii ruse asupra „limbii moldovenești” și tendința, chipurile, de „franțuzire” a ei, nu corespunde realității. În concluzie, menționa Iliășenco, formarea „limbii literare moldovenești”, în temei, merge pe o cale corectă⁷².

Un important eveniment în cadrul procesului de instituționalizare a cercetărilor etno-naționale în RSSM este legat de preluarea puterii în URSS, după moartea lui I.V. Stalin (martie 1953), de către Nikita S. Hrușciiov și liberalizarea relativă a vieții social-politice, economice și culturale. Prin raportul rezentat pe 25 februarie 1956 în ședința secretă a delegaților Congresului al XX-lea al PCUS *Cu privire la cultul personalității și consecințele sale*⁷³, N.S. Hrușciiov a pus începutul unei liberalizări în domeniul științelor socio-umane. Dar, evident, liberalizarea nu s-a produs chiar a doua zi și studiile publicate pe parcursul anului 1956 nu se deosebeau cu nimic de cele publicate anterior.

În anul 1956 N. Mohov publica un raport succint despre cercetările realizate de istoricii din RSSM, în care sublinia că acestea se realizează la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură a Filialei Moldovenești a AȘ a URSS, la catedrele de istorie a Universității de Stat, la Institutul pedagogic din Chișinău și la catedrele de marxism-leninism a instituțiilor superioare din RSSM⁷⁴. N. Mohov sublinia în continuare că sarcina principală a istoricilor din Moldova a fost scrierea unei sinteze la istoria RSSM, despre ce s-a menționat de mai multe ori în hotărârile plenarelor și congreselor CC PC (b) M⁷⁵.

Starea de lucruri privind cercetările în domeniul „limbii moldovenești” era ținută la control și de către organele securității de stat ale RSSM (KGB). Pe 20 august 1956 directorul Institutului de Istorie, Limbă și Literatură a Filialei Moldovenești a AȘ a URSS A.T. Borșci (1908-1993) prezenta la KGB-ul din RSSM o informație privind situația în domeniul „elaborării științifice a limbii moldovenești”. Autorul sublinia că problema originii „limbii moldovenești” este foarte dificilă, iar implicarea nespecialiștilor în discuții a dus la învinuiri

⁷¹ AOSPRM, F. 51, inv. 14, d. 214, ff. 54-65

⁷² *Ibidem*, ff. 66-69.

⁷³ О культуре личности и его последствиях: Доклад Первого секретаря ЦК КПСС тов. Хрущева Н. С. XX съезду Коммунистической партии Советского Союза, 25 февраля 1956 года. В: Известия ЦК КПСС, 1989, № 3, сс. 128-132.

⁷⁴ Н.А. Мохов. *Научная работа историков Молдавии*. В: *Вопросы истории*, 1956, № 5, с. 204.

⁷⁵ *Ibidem*.

reciproce grave, etichetări, inclusiv politice și aducerea unor acuzații împotriva oponentilor, orice cuvânt împrumutat din limba română sau un cuvânt preluat din literatura clasică moldovenească din trecut, a fost adesea privit ca o românizare a limbii moldovenești și chiar ca o încercare de a rupe RSSM de la URSS în favoarea României, ca o acțiune antipatriotică, antisovietică etc. A.T. Borșci scria că „limba moldovenească” și română provin din limba latină populară, limba română fiind cea mai apropiată de „limba moldovenească”, iar structura lor gramaticală și vocabularul de bază sunt practic exact aceleași, mai ales în versiunea literară. Diferențele dintre ele sunt neimportante, nesemnificative și privesc trăsături minore, neafectând esența. Deoarece aceste limbi sunt foarte înrudite și în esența lor aceleași, autorul informației exprima opinia că dezvoltarea lor ulterioară va urma linia apropierei lor tot mai mari, mai ales versiunea literară, opinie argumentată prin faptul că în ultimul deceniu și în viitor România, din punct de vedere economic și cultural, se apropie tot mai mult de Uniunea Sovietică⁷⁶.

Așa dar, materialele invocate atestă că cercetările în domeniul etnonațional din RSSM erau permanent sub ochiul vigilent al partidului comunist, organelor puterii sovietice și KGB-ului. Știința istorică sovietică era dirijată politic de către organelle de partid și de stat. După reanexarea Basarabiei la URSS în anul 1944, sovieticii au depus toate eforturile pentru a determina ca cercetarea problemelor etnonaționale din RSSM, dar și din centrele științifice unionale, să demonstreze teza emisă încă în perioada interbelică, că populația moldovenească este un alt popor decât poporul roman și vorbește o altă limbă, „limba moldovenească”, apropiată, dar totuși deosebită de limba română. Numeroasele decizii ale organelor de partid și de stat invocate în acest studiu, atestă că problema data era permanent în atenția organelor de partid, de stat, locale și unionale, dar și al KGB-ului, controlul și amestecul direct al acestora în procesul de cercetare, determinau nu numai problematica cercetărilor, dar și concluziile principale la trebuiau să se ajungă, cum ar fi primatul locuirii slavilor pe aceste teritorii și venirea târzie a populației romanice, marele rol al slavilor/slavilor de răsărit în procesul de constituire a „poporului moldovenesc”, deosebit de poporul roman și a „limbii moldovenești”, deosebite de limba română”.

⁷⁶ O.C. Галущенко. Борьба между румынизаторами и самобытниками в Молдавской АССР (30-е годы). В: Ежегодный исторический альманах Приднестровья, 2003, № 7, сс. 46-55.

Conferință științifică internațională „*Latinitate, Romanitate, Românitare*”

Igor BERCU, decan, Facultatea de Istorie și Filosofie

Igor ȘAROV, rector, Universitatea de Stat din Moldova

Participanții la Sesiunea Plenară a Conferinței științifice internaționale „*Latinitate, Romanitate, Românitățe*”

Adrian DUPU, secretar de Stat al Departamentului pentru Relația cu Republica Moldova

Liviu BRĂTESCU, senator, vicepreședintele al Comisiei pentru românii de pretutindeni din Senatul României

Valentina OLARU, secretar de Stat al Ministerului Educației și Cercetării

Sorin ȘIPOȘ, prorector, Universitatea din Oradea

Participanții la Sesiunea Plenară a Conferinței științifice internaționale „*Latinitate, Românită, Românită*”

Ștefan PURICI, prorector, Universitate din Suceava

Participanții la Sesiunea Plenară a Conferinței științifice internaționale „*Latinitate, Romanitate, Românităte*”

Participanții la Sesiunea Plenară a Conferinței științifice internaționale „Latinitate, Romanitate, Românităte”

Participanții la Sesiunea Plenară a Conferinței științifice internaționale „*Latinitate, Romanitate, Românităte*”

Expoziția „Arta Cămășii cu Alțiță” organizată de Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

Vizitatorii Expoziției „Arta Cămășii cu Alțiță”